

Svenskt studiestöd i europeiskt perspektiv

Rapport från CSN

**Svenskt studiestöd i
europeiskt perspektiv**

Svenskt studiestöd i ett europeiskt perspektiv.....	3
Sammanfattning	3
1 Uppdraget	4
1.1 Inledning.....	4
1.2 Val av länder.....	4
1.3 Rapportens struktur, avgränsningar m.m.....	5
2 Svenska studiemedel i jämförelse	6
2.1 Inledning.....	6
2.2 Typer av studiestöd – direkt eller indirekt	6
2.3 Utbildningar	6
2.4 Bidrag och lån	7
2.5 Studieaktivitet och studieprestation.....	7
2.6 Tid med studiestöd.....	8
2.7 Studiernas omfattning.....	9
2.8 Behovsprövning.....	9
2.9 Ålder	10
2.10 Studier utomlands.....	10
2.11 Lånesystem	11
2.12 Återbetalningstid för lån.....	11
2.13 Ränta.....	11
2.14 Trygghetsregler	12
2.15 Administration	13
3 Sammanfattande jämförelse av studiestöden i åtta länder	14
4 Studenters inkomster och utgifter	17
4.1 Studerandes inkomster	17
4.2 Studerandes utgifter	18
4.3 Uppfattning om stödets tillräcklighet.....	19
5 Det svenska studiestödet i ett europeiskt perspektiv – några iakttagelser	20
6 Referenser	22
Bilaga	
Studiestödet i åtta europeiska länder	23
Danmark.....	23
Estland.....	25
Finland.....	27
Kroatien.....	30
Nederländerna	31
Norge	33
Storbritannien (exklusive Skottland)	35
Tyskland	38

Svenskt studiestöd i ett europeiskt perspektiv

Sammanfattning

Det är svårt att jämföra olika länders studiestöd eftersom de skiljer sig mycket åt och förekommer i olika omgivningar. Utformningen av studiestöden hänger ofta nära samman både med utformningen av utbildningssystemen och av socialförsäkrings-systemen i de olika länderna.

Vissa studiestöd är indirekta och andra direkta, en del studiestöd behovsprövas gentemot hela familjens ekonomiska situation medan andra enbart prövas i förhållande till den studerandes inkomster. Studiestöden i de nordiska länderna skiljer sig från många andra länder genom att rätten till studiestöd enbart behovsprövas i förhållande till den egna inkomsten. Studiestöden i de nordiska länderna når delvis av denna anledning en betydligt större andel av dem som studerar än i de flesta andra länder.

Vid en jämförelse mellan åtta europeiska länder framkommer att det svenska studiestödet beloppsmässigt står sig väl jämfört med studiestöden i de andra länderna, både nominellt och vid en jämförelse av studiestödets köpkraft. Det svenska studiestödet består dock av en förhållandevis stor andel lån och en relativt liten andel bidrag.

Svenska och danska högskolestudenter är de som oftast använder studiestöd för sin försörjning. För studenterna i Sverige och Danmark utgör också studiestödet en stor del av de inkomster de studerande har.

De som tar studielån i Sverige får lång tid på sig att återbetala sitt lån jämfört med låntagare i de flesta andra länder. Svenska låntagare förväntas dock betala tillbaka hela sin studieskuld och måste betala av på lånet även vid låga inkomster. I exempelvis i Tyskland och England är villkoren för betalning och avskrivning förhållandevis generösa.

1 Uppdraget

1.1 Inledning

Det svenska studiestödet och de svenska lånen för studier diskuteras ofta isolerat från andra studiestödssystem. Detta kan leda till en ofullständig debatt där exempelvis avvikande företeelser i det svenska systemet inte uppmärksammas. Brist på kunskap om andra länders system kan också leda till att möjliga utvecklingsvägar förbises. Det finns därför flera skäl att se det svenska studiestödet i ett internationellt perspektiv. Denna promemoria har som mål att på en övergripande nivå jämföra det svenska studiemedelssystemet med studiestöden i några andra europeiska länder.

Med studiestöd avses i rapporten studiestöd för vuxna studerande, dvs. studier som bedrivs efter ungdomsgymnasiet. Med utgångspunkt i svenska förhållanden innebär det att rapporten omfattar studiemedlen men inte studiehjälpen.

Förutom att belysa studiestödets utformning och nivå redovisas vissa statistiska uppgifter som kan bidra till en bättre förståelse av likheterna och skillnaderna mellan de olika systemen, t.ex. uppgifter om utbetalda medel och antal studiestödstagare. Dessutom beskrivs vissa studiesociala förhållanden om studerandes inkomster och utgifter. Dessa senare uppgifter är hämtade från den s.k. Eurostudent-undersökningen. Promemorian baseras i sin helhet på redan befintligt material och är således deskriptiv.

1.2 Val av länder

Vid en jämförelse mellan det svenska studiestödet med studiestöden i andra länder är det både relevant att jämföra med länder som liknar Sverige och länder som skiljer sig från svenska förhållanden. Genom att jämföra med systemen i liknande länder är det möjligt att i dessa länder kan hitta lösningar som är gångbara även i en svensk miljö. I länder med samhällssystem som skiljer sig mer från det svenska finns det å andra sidan större möjligheter att hitta udda lösningar och idéer. Med ett lite bredare perspektiv är det dessutom lättare att urskilja det svenska studiestödets särdrag.

Det har även varit viktigt att både ha med länder som har ett fritt utbildningssystem och länder där utbildningssektorn åtminstone delvis finansieras via avgifter. Finansieringen av utbildningssystemet har ofta stor betydelse för utformningen av studiestödet. Studiestödet måste också ställas i relation till utbildningskostnaderna eftersom ett till synes generöst studiestöd kan visa sig mindre generöst med vetskap om att det även ska användas till avgifter. Även det allmänna kostnadsläget har betydelse för bedömningen av studiestödet, vilket beaktas i promemorian.

Det svenska studiestödet ges till såväl vuxenstudier på grundskole- och gymnasienivå som vid olika former av eftergymnasiala studier, inklusive högskolestudier och utlandsstudier. De är långt ifrån alla utländska studiestödssystem som omfattar andra studier än eftergymnasiala, vilket gör att jämförelser av studiestöd för vuxenstudier på lägre nivåer blir sällsynta.

De länder som har valts för jämförelsen är Danmark, Estland, Finland, Kroatien, Nederländerna, Norge, Storbritannien (exklusive Skottland) och Tyskland.

1.3 Rapportens struktur, avgränsningar m.m.

Rapporten inleds i kapitel 2 med en kort genomgång av de viktigaste beståndsdelarna i det svenska studiemedelssystemet. För varje område redovisas en jämförelse med alternativa lösningar i de åtta studerade länderna. Genomgången är på en övergripande nivå. Nivån på stödet, hur länge det kan lämnas, prestationskrav och åldersgränser är exempel på sådant som redovisas, liksom den eventuella återbetalningstidens längd. Intressanta särdrag i de olika ländernas studiestödssystem beskrivs särskilt.

I kapitel 3 redovisas de viktigare beståndsdelarna i de olika ländernas system i en tabell. I kapitlet jämförs även beloppsnivåerna för de olika studiestöden. I kapitel 4 jämförs studenternas inkomster och försörjning, samt utgifter. Dessa uppgifter är hämtade från den s.k. Eurostudentundersökningen. I kapitel 5 placeras det svenska studiestödet i ett europeiskt sammanhang.

I bilagan presenteras de åtta studerade ländernas studiestöd land för land.

De uppgifter om belopp som redovisas i rapporten avser 2011 om inte annat anges. Beloppen redovisas både i inhemsk valuta och i euro för att ge bättre jämförbarhet. Växelkursen den 10 juli 2011 har använts.

Beskrivningarna av de åtta ländernas studiestödssystem är inte alltid fullständiga. Detta beror dels på att data inte sällan saknas, dels på att denna jämförelse hålls på en relativt övergripande nivå. Att data saknas beror övervägande på att data inte samlas in på nationell nivå. I några fall kan det också vara så att det finns data som vi inte har lyckats få kännedom om.

2 Svenska studiemedel i jämförelse

2.1 Inledning

I detta avsnitt beskrivs några av de viktigaste karaktärsdragen hos det svenska studiemedelssystemet. Dessa jämförs med studiestöden i de studerade länderna. Redovisningen försöker visa olika alternativa sätt att hantera de olika studiestödsfrågorna. Dessa olika alternativ exemplifieras med något eller några av de länder som ingår i undersökningen. För en mer fullständig genomgång av studiestöden i samtliga åtta länder hänvisas till bilagan.

Det är viktigt att påpeka att det är mycket svårt att jämföra studiestöd i olika länder. Detta beror på att studiestöden är olika och innehåller många dimensioner som är svåra att jämföra. För en fullständig förståelse av studiestöden krävs en mycket hög förståelse av de samhällen och den politiska och organisatoriska miljö där stöden existerar, något som inte är möjligt att ge i denna översiktliga jämförelse.

2.2 Typer av studiestöd – direkt eller indirekt

Studiestöden delas oftast in i direkta och indirekta studiestöd. Med direkta studiestöd avses utbetalningar av bidrag eller lån direkt till den studerande. Med indirekta stöd menas sådant stöd som *inte* innebär direkta utbetalningar till den som studerar. Indirekta stöd är exempelvis subventionerade måltider eller subventionerat boende. Ett annat indirekt studiestöd är skattelättnader för antingen den studerande själv eller till hans eller hennes föräldrar.

I Sverige är studiestödet direkt och avser att täcka den studerandes levnadsomkostnader under studietiden. Även i de övriga studerade länderna är studiestöden företrädesvis direkta. De danska, norska och finska studiestöden är exempelvis direkta. I Finland finns dock vissa indirekta inslag såsom subventionerade måltider och en möjlig skattereduktion för dem som tar sin examen på utsatt tid. I Nederländerna är studiestödet huvudsakligen direkt, men skattelättnader för föräldrar förekommer.

Några länder har en kombination av direkta och indirekta stödformer. I exempelvis Tyskland finns ett nationellt studiestöd som är direkt, men på delstatsnivå finns även relativt stora inslag av indirekta former av stöd, framför allt i form av skattelättnader.

Kroatien är det av enda de åtta studerade länderna där studiestödet till största delen är indirekt i och ges i form av subventionerade måltider och bostäder. Det Kroatiska studiestödet innehåller dock ett mindre stipendieprogram som är direkt.

2.3 Utbildningar

Svenska studiemedel ges såväl till studerande på eftergymnasial nivå som till vuxenstuderande på grundskole- och gymnasienivå. Detta är inte helt ovanligt, men i flera av de studerade länderna ges studiestöd enbart till studerande på eftergymnasial nivå och då särskilt till studerande vid högskolor och universitet. Det kan emellertid ofta, såväl i Sverige som utomlands, vara svårt att skilja vuxenutbildning från olika former av arbetsmarknadsutbildning. Därmed kan det vara så att andra former av

ersättningar utgår för utbildningar som liknar svensk vuxenutbildning. I Storbritannien finns exempelvis stöd för viss vuxenutbildning på lägre nivåer, men utanför det ordinarie studiestödets ramar (s.k. Adult Learning Grant).

De danska och norska studiestöden liknar det svenska. I Danmark kan studiestöd ges till både det som kallas ungdomsutbildning och till s.k. vidaregående utbildning. Med ungdomsutbildning menas både gymnasial vuxenutbildning och vissa yrkesinriktade utbildningar såsom t.ex. fotterapeut och viltvårdare. Studiestöd för en gymnasial utbildning ges dock inte till den som redan har en gymnasieutbildning. Med vidaregående utbildning menas ungefär eftergymnasial utbildning och den omfattar såväl vanlig högskoleutbildning som andra eftergymnasiala utbildningar hos privata utbildningsanordnare. Studiestödet i Norge lämnas både för utbildning på motsvarande gymnasienivå och för eftergymnasiala utbildningar. Studiestöd ges även för vuxenutbildning, men bara om den studerande är 25 år eller äldre.

I de fall utbildning ges även för vuxenutbildning på lägre nivåer är det vanligt att detta stöd främst riktas mot yrkesinriktade utbildningar. Studiestödet i Nederländerna är ett sådant exempel. Studiestödet i Estland ges för högre, eftergymnasial utbildning, inklusive doktorandstudier. Men studiestöd kan även ges för utbildning på gymnasial nivå, framför allt för yrkesinriktade utbildningar. Studiestöd ges både för studier vid offentliga och privata skolor.

I Sverige görs ingen skillnad mellan skolor och högskolor med offentlig huvudman och privata skolor. Detta är också det vanligaste. För att skolor med privat huvudman ska ge rätt till studiestöd krävs dock nästan alltid ett formellt godkännande av en myndighet.

2.4 Bidrag och lån

I Sverige består studiemedlen av både bidrag och lån. Detta är vanligt förekommande i de flesta nordeuropeiska länder. Exempelvis Danmark, Finland, Storbritannien, Tyskland och Nederländerna har också studiestöd som består av både bidrag och lån.

Det norska studiestödet avviker något från övriga länder. För studerande på eftergymnasial nivå beviljas studiestödet som ett lån. Om den studerande klarar sina studier kan högst ca 40 procent av lånet omvandlas till ett bidrag. Den som klarar samtliga sina studier får maximal omvandling av lån till bidrag, den som bara klarar delar av studierna får lånet delvis omvandlat.

Kroatiens direkta studiestöd består enbart av bidrag. De länder som enbart har bidrag är ofta länder där bidragssystemen kan sägas likna ett stipendiesystem och utgår antingen efter behov eller efter meriter. Generellt kan man säga att både bidrag och lån dominerar i norra Europa, medan sydeuropeiska länder ofta har studiestöd som enbart består av bidrag.

2.5 Studieaktivitet och studieprestation

När det gäller studieaktivitet och studieprestation kan de olika studiestödssystemen delas in i tre kategorier:

- studiestöd som enbart ges till de mest framgångsrika studenterna,
- studiestöd som enbart ges till dem som uppnår vissa prestationskrav, och

- studiestöd utan några särskilda prestationskrav.

Det svenska studiemedelssystemet tillhör den studiestödskategori där det ställs krav på prestationer för att få fortsatt stöd. Den studerande måste klara minst 75 procent av de kurser han eller hon har läst. Finland har prestationskrav snarlika de svenska. I Danmark bygger prövningen av studieresultat på studieaktivitet. Den som ligger efter i sina studier med ett år eller mer i förhållande till studieplanen, anses inte längre vara studieaktiv och kan då normalt inte få studiestöd. I dessa tre länder görs alltså en årlig prövning av studieframgången.

I de norska och holländska studiestöden finns morötter i form av att lån kan omvandlas till bidrag för dem som presterar tillräckliga resultat. I Norge finns både en kontroll av studieresultat liknande den i Danmark och den redan nämnda möjligheten att få lån omvandlade till bidrag, den s.k. konverteringsordningen. Denna ordning innebär att studerande på eftergymnasial nivå beviljas ett studiestöd som i sin helhet utgörs av lån som till högst ca 40 procent kan omvandlas till ett bidrag.

I Nederländerna ställs krav genom ett prestationsbaserat tilläggsbidrag/lån. Denna del av studiestödet betalas ut som ett lån men kan omvandlas till ett bidrag. Den som tar examen senast inom tio år efter det att det första studiestödet betalades ut får lånet omvandlat till ett bidrag. Hur mycket av lånet som kan omvandlas till bidrag beror på längden på den examinerade utbildningen.

Indirekt kan prestationskrav även ställas genom den tidsbegränsning som sätts upp för hur länge studiestöd kan beviljas. Det är mycket vanligt att studiestöd lämnas för den utbildningstid som en utbildning motsvarar. Därmed måste den studerande följa utbildningsplanen om han eller hon ska kunna få studiestöd under hela utbildningstiden. I Storbritannien görs exempelvis ingen löpande prestationskontroll, men studiestöd ges bara utöver utbildningstiden om det finns särskilda skäl.

Den studiestödsmodell där studieresultat spelar den kanske största rollen är de system där hela bidraget beror på meriter och bara utgår till dem med de bästa studieresultaten. Så är fallet med det kroatiska stipendiesystemet och med det estniska studiebidraget. I Estland finns det dock även inslag i studiestödet som inte beror på studiemeriter.

2.6 Tid med studiestöd

Det finns två huvudsakliga modeller för att fastställa hur länge någon ska få studiestöd. Den ena modellen innebär en generell tidsgräns och ger således de studerande möjlighet att själva avgöra hur de vill disponera den tid de kan få studiestöd. Den andra och vanligaste modellen innebär att studiestödstiden är tätt sammankopplad med utbildningens längd. I dessa senare fall ges dock ofta extra tid med studiestöd om det finns särskilda skäl.

De svenska och norska studiestöden är exempel på system som har generella tidsgränser. I Sverige ges studiemedel i maximalt 240 veckor för eftergymnasiala studier. I Norge ges studiestöd i maximalt åtta år för eftergymnasiala studier.

I de flesta av de undersökta länderna är studiestödstiden kopplad till utbildningstiden. Inte sällan ges dock ytterligare stöd i särskilda fall. I Storbritannien lämnas exempelvis studiestöd för den tid utbildningen ska ta plus ett extra år vid utbildningsbyten och

liknande. Ytterligare studiestöd ges normalt inte för den som redan har en utbildning, men i vissa fall kan studiestöd även ges för en kompletterande utbildning som är nivåhöjande. I Danmark lämnas studiestöd för utbildningens normerade studietid, samt under maximalt tolv extra månader. Den som avlägger en examen snabbare än normalt kan få dubbelt stöd under det sista studieåret eller kan använda kvarvarande studiestöds månader för någon annan utbildning. Den som har slut på studiestöd kan istället få ett s.k. slutlån (se bilaga). Det tyska studiestödet är ytterligare ett exempel på att stöd lämnas lika länge som utbildningen förväntas pågå. Där ges dock studiestöd under maximalt ett extra år bl.a. till dem som får barn under studietiden.

2.7 Studiernas omfattning

I Sverige lämnas studiemedel för både deltids- och heltidsstudier. Så är även fallet i Danmark, Norge och Storbritannien. I övriga länder krävs i normalfallet att studierna bedrivs på heltid.

2.8 Behovsprövning

Behovsprövningen är det område där de olika studiestöden på det kanske tydligaste sättet skiljer sig åt. Gemensamt är dock att nästan samtliga studiestöd har någon form av behovsprövning. Skiljelinjen går mellan en behovsprövning gentemot den studerandes egen ekonomiska situation och en behovsprövning gentemot både den studerandes egen ekonomi och föräldrarnas eller make/makas ekonomi.

När det gäller behovsprövningen går det att urskilja en nordisk modell som innebär att prövning enbart görs gentemot den studerandes egen inkomst under studietiden. I de nordiska länderna ses den studerande som ensam ansvarig för sin ekonomi och det görs därför inte någon prövning av olika familjemedlemmars inkomster.

I andra länder prövas föräldrars och make/makas inkomster i olika stor utsträckning. I exempelvis Tyskland beaktas alltid den studerandes egen inkomst och eventuella förmögenhet, men även makes/makas eller partners inkomster medräknas i inkomstunderlaget. För de flesta studerande med studiestöd medräknas även föräldrarnas inkomster i inkomstunderlaget. Föräldrarnas inkomster medräknas dock inte om den studerande är minst 29 år vid utbildningens början eller om han eller hon har varit förvärvsaktiv i minst fem år.

I Storbritannien finns ett system liknande det tyska. Både bidrag och lån är behovsprövade gentemot hela hushållets inkomst. Vad som därutöver ska medräknas i inkomstunderlaget beror på om den studerande klassificeras som en oberoende ("independent") eller beroende ("dependent") student. För den som räknas som beroende medräknas även föräldrarnas inkomst. Oberoende är den som är 25 år eller äldre, har barn eller saknar föräldrar i livet. Även den som är gift/har ingått partnerskap, samt den som har varit självförsörjande i minst tre år klassas som oberoende. Detta innebär alltså att föräldrarnas inkomster ska medräknas i inkomstunderlaget för exempelvis den som går direkt från gymnasiet till en eftergymnasial utbildning.

Det kroatiska stipendiesystemet är exempel på ett ej behovsprövat system. Stipendierna ges enbart till dem med tillräckligt goda studiemeriter, oavsett ekonomisk situation.

2.9 Ålder

Åldersgränserna för rätt till studiestöd skiljer sig mycket mellan olika länder. I flera länder finns inga åldersgränser. Detta ska dock i en del fall ses i ljuset av att studiestöd bara ges för högskolestudier i utbildningssystem där studenterna företrädesvis är unga.

I Sverige ges studiemedel som längst t.o.m. 54 års ålder, men lånet begränsas fr.o.m. 45 års ålder. Det är inte ovanligt att de länder som har lån begränsar detta från en tidigare ålder än bidraget. I Norge kan studiestöd beviljas till 65 års ålder, men möjligheten att låna minskar fr.o.m. 45 års ålder. I Storbritannien finns ingen övre åldersgräns för bidraget, men det lämnas inga lån till personer som är äldre än 60 år.

Det holländska studiestödet har lägre åldersgränser. För att ha rätt till studiestöd måste den studerande vara yngre än 30 år när denna rätt ursprungligen infaller. Studierna måste således normalt påbörjas före 30 års ålder. Liknande bestämmelser finns i Tyskland.

Som ett studiestöd helt utan åldersgränser kan nämnas det estniska.

2.10 Studier utomlands

Möjligheterna att ta med sig hemlandets studiestöd vid studier utomlands varierar stort mellan de studerade länderna. Länderna kan delas in i tre kategorier: de där studiestöd utomlands ges enligt liknande förutsättningar som i hemlandet, de som har ett delvis portabelt studiestöd men med klara begränsningar, samt de länder där studiestödet inte alls är portabelt.

De svenska, norska och holländska studiestöden är exempel på studiestöd som är helt portabla. Även i dessa länder ställs det dock krav på att de utländska utbildningarna ska vara godkända eller motsvara utbildningar i hemländerna. Det ställs även krav på att de personer som tar med sig studiestödet utomlands har en anknytning till hemlandet, oftast manifesterad genom att personen ska ha bott i landet en viss tid under de senaste åren.

Det danska studiestödet kan tas med utomlands med vissa mindre begränsningar. Stöd ges exempelvis inte till förberedande språkkurser eller andra kurser och utbildningar som inte i sig själva är kompetensgivande. I Tyskland finns ytterligare restriktioner som innebär att studiestödet bara är portabelt inom EU och i det fall den studerande bedriver utbytesstudier eller studier som kan tillgodoräknas i den tyska utbildningen.

Vissa länder tillåter inte att studiestödet tas med vid utlandsstudier. Exempel på sådana länder är Storbritannien och Kroatien.

För de länder som ger studiestöd för utlandsstudier är det vanligast att beloppen är desamma som vid studier i hemlandet. Sverige och Finland skiljer sig dock från denna huvudprincip, i Sverige genom att studiemedel ges i förhållande till kostnadsläget i respektive land och i Finland framför allt genom att studiestödets lånedel är högre vid utlandsstudier.

2.11 Lånesystem

Det finns i huvudsak två typer av studielån, konventionella lån och lån med en inkomstrelaterad återbetalning. Med konventionella lån menas här lån med en bestämd återbetalningstid där skuldens storlek påverkar återbetalningsbeloppen. Med inkomstrelaterade lån menas lån där återbetalningen baseras på den inkomst som låntagaren har.

Det svenska studiestödet är i grunden ett konventionellt, annuitetsbaserat lån. Lånet har dock inkomstrelaterade inslag genom de trygghetsregler som finns och som ger möjlighet till nedsättning av årsbeloppet vid låga inkomster. Det svenska lånet kan därmed sägas i praktiken vara en hybrid mellan ett konventionellt lån och ett inkomstrelaterat lån.

Av de studerade länderna har en klar majoritet konventionella lån. De danska, norska, svenska och holländska studielånen är övervägande konventionella.

De estniska och finska lånen är konventionella, men skiljer sig från övriga genom att de består av en statlig garanti och sedan beviljas av privata banker.

Det brittiska lånet är inkomstbaserat. Återbetalning av lånet krävs bara för låntagare med en årsinkomst som uppgår till minst 15 000 GBP per år. Den som har en inkomst som når upp till betalningsgränsen återbetalar nio procent av den i förhållande till inkomstgränsen överskjutande inkomsten.

Oavsett om lånen är konventionella eller inkomstbaserade innehåller de flesta länders lån någon form av subventioner, antingen i form av trygghetsregler eller låg ränta (se nedan).

2.12 Återbetalningstid för lån

Det är bara de konventionella annuitetsbaserade lånesystemen som har en given återbetalningstid. Återbetalningens längd beror i ett inkomstbaserat system på skuldens storlek och låntagarens inkomster.

Det svenska lånet betalas tillbaka på 25 år eller det antal år som återstår tills låntagaren fyller 60 år. Vi mindre skulder är återbetalningstiden kortare. Vid en jämförelse med övriga länder är detta den längsta återbetalningstiden. I Norge är återbetalningstiden högst 20 år och lånet ska vara slutbetalat senast vid 65 års ålder. För äldre låntagare och för låntagare med förhållandevis små studieskulder är återbetalningstiden kortare än 20 år. Även i Tyskland ska lånet återbetalas på maximalt 20 år. Det kan noteras att återbetalningen i Tyskland börjar först fem år efter avslutade studier. I Danmark beror återbetalningstiden på skuldens storlek. Lånet ska betalas tillbaka under 7–15 års tid. Även i Nederländerna pågår återbetalningen i maximalt 15 år.

I varken Finland eller Estland finns någon fastställd återbetalningstid. Villkoren för lånet, inklusive återbetalningstiden, avtalas mellan låntagaren och banken.

2.13 Ränta

Gemensamt för de flesta studielån är att räntan genomgående är lägre än för ett marknadsmässigt lån. Ränteläget för finska och estniska lån är dock okänt eftersom

räntan är en del av det individuella avtal som sluts mellan låntagaren och banken. Det estniska systemet innehåller dock en garantinivå som innebär att staten betalar överskjutande räntekostnader om räntan överstiger fem procent. I Finland betalar studerande som tar lån en liten del av räntekostnaderna redan under pågående studier.

I Sverige fastställs räntan utifrån ett genomsnitt av statens upplåningskostnader de senaste tre åren. I och med att statens upplåningskostnader är lägre än upplåningskostnaderna för privatpersoner och tack vare att staten inte har något vinstintresse har räntan på de svenska studielånen i genomsnitt varit minst någon procentenhet lägre än bankernas genomsnittliga utlåningsränta.

I Norge är lånet räntefritt under utbildningstiden. När utbildningen är slut kan låntagaren välja rörlig eller bunden ränta. Räntan är marknadsanpassad och fastställs sex gånger per år. I Danmark löper under studietiden en ränta på fyra procent. Efter studiernas slut är räntesatsen densamma som riksbankens styrränta plus ett tillägg på maximalt en procentenhet. I Storbritannien är räntan kopplad till ett index där den genomsnittliga utlåningsräntan hos ett antal banker räknas fram. Räntan tillåts dock aldrig överstiga konsumentprisindex. Ränta läggs här till skulden även under studietiden.

Tyskland är det land som har den mest fördelaktiga räntesättningen – ingen ränta utgår någon gång under studie- eller återbetalningstiden.

2.14 Trygghetsregler

Många studielån innehåller trygghetsregler, dvs. möjligheter att under perioder få betala lägre belopp eller möjligheter att få hela eller delar av sin studieskuld avskrivna. I Sverige finns både möjlighet till nedsättning vid låg inkomst och möjligheter att få skulden avskrivna. Nedsatt återbetalning kan den få som har låg inkomst eller som påbörjar nya studier med studiemedel. Avskrivning medges bl.a. vid varaktigt arbetsförmåga kombinerad med låg inkomst, vid nya studier och vid dödsfall.

I samtliga studerade lånesystem utom det estniska finns trygghetsregler som innebär att återbetalningen kan lindras eller att avskrivning av lån kan ske. Det finska lånet, som likt det estniska förhandlas fram mellan låntagaren och banken, innehåller inga givna trygghetsregler. Om en låntagare inte amorterar eller betalar räntor i tid kan emellertid finska Folkpensionsantalten (FPA) i egenskap av borgensman bli tvungen att lösa in studielånet hos banken. Om FPA måste betala lånet till banken återkräver FPA beloppet av låntagaren med sju procents ränta. Full befrielse från återbetalningen av skulden kan dock beviljas till den som är varaktigt arbetsförmögen eller har varit arbetsförmögen i minst fem år. FPA avstår i sådana fall från att återkräva det belopp myndigheten har betalat till banken. Detta innebär alltså att det finska systemet indirekt innehåller vissa trygghetsarrangemang.

Flera länders lån – t.ex. de danska och norska lånen – innehåller trygghetsregler liknande de svenska, men med vissa variationer i beloppsnivåer och liknande. I det norska systemet förekommer dessutom skuldavskrivning för låntagare som bosätter sig och arbetar i vissa nordnorska regioner, något som dock inte kan anses vara en trygghetsregel i ordets egentliga mening.

Både det tyska och det brittiska studielånet har mycket generösa nedsättnings- och avskrivningsvillkor. I Storbritannien krävs, enligt ordinarie återbetalningsplan, bara

återbetalning för låntagare med en årsinkomst som uppgår till minst 15 000 GBP per år.¹ Lån som p.g.a. låga inkomster inte har betalats tillbaka på 25 år kan skrivas av. I Tyskland betalas högst 10 000 EUR tillbaka, resterande skuld skrivs av. Även det tyska systemet har dessutom en ganska generös inkomstgräns för betalning.

2.15 Administration

Administrationen av studiestöden varierar från centraliserade, nationella myndigheter, såsom i bl.a. Sverige (CSN), Norge (Lånekassen) och Storbritannien (Student Loans Company), till en långtgående decentralisering. Administrationen är decentraliserad i bland annat Tyskland och Kroatien. I Tyskland bestäms administrationen på delstatsnivå och i Kroatien på högskolenivå. I Kroatien bestäms dessutom villkoren för stödet av enskilda högskolor.

Danska Statens Uddannelsesstøtte (SU) är en central myndighet, men stora delar av administrationen sker ute på skolor och högskolor.

I Sverige hanteras utbetalningar av stöd och lånehanteringen av samma myndighet. Det är dock inte ovanligt att dessa uppgifter sköts av olika myndigheter. Så är exempelvis fallet i Danmark där lånet hanteras av Statens Administration. I Storbritannien sker återbetalningen av lånet genom skattesystemet.

¹ Höjs till GBP 21 000 under 2012.

3 Sammanfattande jämförelse av studiestöden i åtta länder

Det är, som framgått även tidigare, av många skäl mycket svårt att jämföra studiestöden i olika länder eftersom regelverken skiljer sig så mycket åt. Tabellen nedan innehåller viktigare karaktärsdrag hos de studerade ländernas studiestöd. Det är emellertid viktigt att komma ihåg att den bild som ges är förenklad och att många särskilda villkor och urvalsprinciper inte är medtagna.

Översiktlig jämförelse av studiestöden i olika länder

	Typ av stöd	Behovs- prövning fi=föräldrars inkomst mi=make/ makas inkomst ei=egen inkomst	Grundbelopp per månad	Typ av lån	Portabelt vid utlands- studier Ja Nej	Återbetal- ningstid, år	Antal stödtagare 2010 (2009/10*)	Antal låntagare 2010-12- 12	Utestående fordran 2010- 12-12* (omräknat till euro enligt växelkurs 2011- -)
Danmark	Direkt	e.i.	Bidrag 5 486 DKK (skatte- pliktigt), lån 2 807 DKK	Annuitetslån	Ja	7 – 15 år	334 000 ⁴	350 200	24,2 miljarder DKK
Estland	Direkt	-	Bidrag 56+28 EUR, lån 191 EUR	Enligt ö.k. med bank.	Delvis	Enligt ö.k. med bank	Ca 15 000	i.u.	i.u.
Kroatien	Övervägande indirekt	-	70–120 EUR	Inget lån finns	Nej	-	3 500 ³	-	-
Finland	Direkt	e.i.	Bidrag 298 EUR, bostadstillägg 26 – 201 EUR, lånegaranti 300 EUR	Enligt ö.k. med bank.	Ja	Enligt ö.k. med bank	304 000*	289 000	1,4 miljarder EUR (statsgaranti)
Neder- länderna	Direkt	f.i., e.i.	Bidrag 266 + max 240 EUR, lån 287 EUR	Annuitetslån	Ja	– 15 år	i.u.	i.u.	i.u.
Norge	Direkt	e.i.	9 080 NOK varav max 3 632 är bidrag	Annuitetslån	Ja	– 20 år	345 000	550 000	112 miljarder NOK
Stor- britannien ⁶	Direkt	f.i., m.i., e.i.	Bidrag 323 GBP, lån 550 GBP ¹	Inkomst- baserat	Nej	– 25 år	900 000*	2 500 000	20 miljarder GBP
Sverige	Direkt	e.i.	Bidrag 2 947 SEK, lån 6 542 SEK ²	Annuitetslån/ inkomst- baserat	Ja	– 25 år	466 000	1 421 000	187 miljarder SEK
Tyskland	Direkt, indirekt	f.i., m.i., e.i.	Bidrag 335 EUR, lån 335 EUR	Annuitetslån/ Inkomst- baserat	Ja	– 20 år	916 000 ⁵	i.u.	i.u.

i.u. = ingen uppgift

¹ Läsårsbeloppet delat med 9.

² Veckobeloppet * 4 1/3.

³ År 2005

⁴ År 2009

⁵ År 2010

⁶ Exklusive Skottland

Även en till synes så enkel sak som att jämföra studiestödsbelopp är svårt. Beloppen innehåller olika komponenter i olika länder, det finns t.ex. olika former av tillägg. Samtliga studiestöd är också behovsprövade. Behovsprövningens utformning varierar stort mellan länderna. Studiestöden i länder som har en sträng behovsprövning, t.ex. genom att rätten till studiestöd bortfaller redan vid låga inkomster eller genom att föräldrars och makes/makas inkomster medräknas i inkomstunderlaget, framstår vid en jämförelse av de maximala studiestödsbeloppen som oproportionerligt fördelaktiga. Mer lämpligt hade varit att jämföra ett medelvärde för de studiestöd som betalas ut, statistik som tyvärr saknas.

Svårigheterna att jämföra belopp gör att man inte enbart kan redovisa beloppen utan att nämna vilka regler som gäller för behovsprövning m.m. Därför ska de tabeller som redovisas i nedan inte diskuteras separat från studiestödets övriga utformning.

Trots förbehållen kan det vara intressant att översiktligt jämföra de maximala grundläggande studiestödsbeloppen i de jämförda länderna. Åtminstone visar dessa uppgifter vad som gäller för de sämst bemedlade studenterna, dvs. de som kan få fullt studiestöd.

Studiestödets köpkraft i olika länder enligt OECD:s prisindex⁹

	Prisindex OECD juni 2011 ⁶	EUR/mån (bidrag och lån) ⁵	Köpkraft EUR/mån ⁷
Danmark	119	1 112 ²	934
Estland	68	260 ⁸	382
Finland	101	799 ³	791
Nederländerna	89	793	891
Norge	123	1 171	952
Storbritannien ¹⁰	89 ¹	1 016	1 142
Sverige	100	1 074	1 074
Tyskland	86	670	779

¹ Avser hela Storbritannien.

² Ej korrigerat för skatt.

³ Inklusivt maximalt bostadstillägg.

⁴ Inklusivt maximalt tillägg.

⁵ Gällande växelkurs 12 augusti 2011.

⁶ Tolkning: Vad en korg av varor, som kostar 100 kronor i Sverige, kostar i andra länder. I Danmark kostar samma korg 125 kronor, i Tyskland 89 kronor, osv.

⁷ Tolkning: Studiebidragets köpkraft i respektive land. Uträknat genom att bidragsbeloppet divideras med indextalet, t.ex. $1\,112/1,19=934$ för Danmark.

⁸ Lånet på 1 916 EUR för ett läsår har fördelats på tio månader.

⁹ Kroatien ingår inte i OECD:s prisjämförelser och har därför inte tagits med i jämförelsen.

¹⁰ Exklusivt Skottland

Vid en jämförelse mellan de faktiska studiestödsbeloppen, bidrag och lån, är det svenska studiestödet förhållandevis högt. Bara i Danmark och Norge är studiestödsbeloppen högre än i Sverige. När det gäller studiestödets köpkraft är det bara det brittiska studiestödet, som dock är relativt hårt behovsprövat, som har högre köpkraft än det svenska. Alla de jämförda länderna ligger dock på en ganska likartad nivå vid en bedömning av studiestödets köpkraft, utom det estniska studiestödet vars köpkraft är lägre.

Studiebidragets köpkraft i olika länder enligt OECD:s prisindex⁹

	Prisindex OECD juni 2011 ⁷	EUR/mån (bidrag)	Köpkraft EUR/mån ⁸
Danmark	119	735 ²	618
Estland	68	84	124
Finland	101	499 ³	494
Nederländerna	89	506	569
Norge	123	469 ⁶	381
Storbritannien ¹⁰	89 ¹	376	422
Sverige	100	334	334
Tyskland	86	335	390

¹ Avser hela Storbritannien.

² Ej korrigerat för skatt.

³ Inklusivt maximalt bostadstillägg.

⁴ Inklusivt maximalt tillägg.

⁵ Gällande växelkurs 12 augusti 2011.

⁶ Förutsätter maximal omvandling från lån till bidrag.

⁷ Tolkning: Vad en korg av varor, som kostar 100 kronor i Sverige, kostar i andra länder. I Danmark kostar samma korg 125 kronor, i Tyskland 89 kronor, osv.

⁸ Tolkning: Studiebidragets köpkraft i respektive land. Uträknat genom att bidragsbeloppet divideras med indextalet, t.ex. $735/1,19=618$ för Danmark.

⁹ Kroatien ingår inte i OECD:s prisjämförelser.

¹⁰ Exklusivt Skottland

Vid en jämförelse av enbart bidragsdelens köpkraft hamnar det svenska studiebidraget förhållandevis lågt vid en jämförelse med de andra länderna. Köpkraften bidraget ger är exempelvis högre i alla andra länder utom i Estland. En slutsats av beloppsjämförelserna är alltså att andelen² lån är hög i Sverige.

² Som andel av det totala studiestödet.

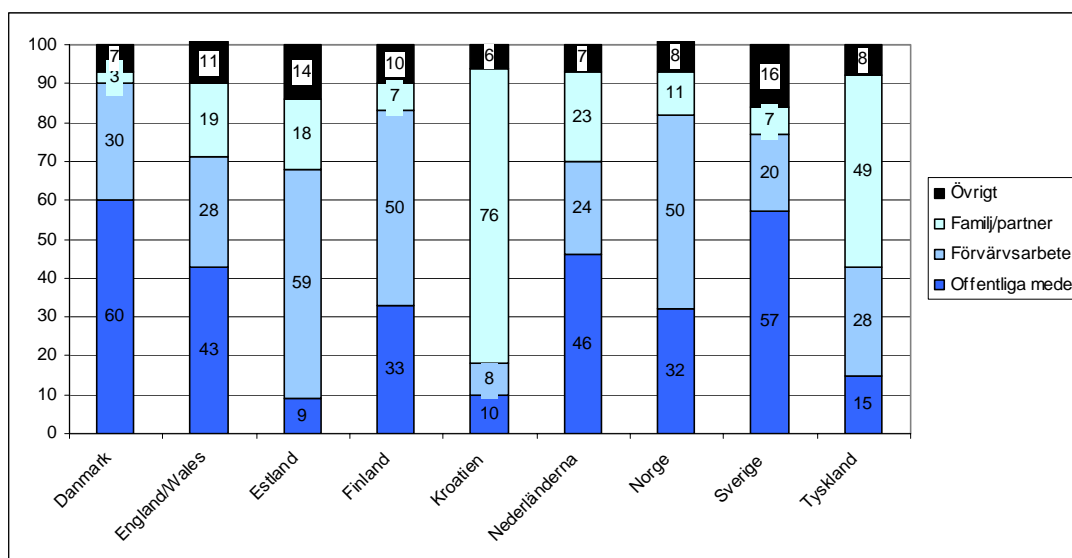
4 Studenter inkomster och utgifter

I detta avsnitt jämförs de studerandes inkomster och utgifter i de länder vars studiestöd har beskrivits ovan. Uppgifterna är om inte annat anges hämtade från rapporten ”Social and Economic Conditions of Student Life in Europe”.³ Denna rapport baseras på enkätundersökningar riktade till högskolestuderande i de olika länderna. Inkomsterna och utgifterna avser studerande som har eget boende.

4.1 Studerandes inkomster

Offentlig finansiering, vilket i praktiken åtminstone i Sverige till största delen innebär studiestöd, är den största inkomstkällan för studerande i Danmark, Sverige, Nederländerna och England/Wales. I övriga länder är andra typer av inkomst vanligare. Bara i Sverige och Danmark utgör offentliga medel mer än hälften av genomsnittsstudentens inkomster.

Inkomst/försörjning under studietiden för studerande med eget boende¹, procent

¹ Posten ”övrigt” består av ekonomiskt stöd av annan art än transfereringar av kontanta medel.

I sammanhanget ska det observeras att det bland de tillfrågade studenterna finns personer med både bidrag och lån och personer som enbart använder studiemedlens bidragsdel. Om man bara hade studerat dem som både använder lån och bidrag hade andelen inkomster från offentliga medel varit högre. Att finansiera studierna på annat sätt än genom studiestöd kan ju också vara ett aktivt val för att minimera sin skuldsättning, trots att det finns ett system som möjliggör studier med offentliga medel. Knappt 70 procent av de svenska studiemedelstagarna väljer att låna.

I länder där möjligheterna till studiestöd är begränsade måste studierna finansieras på annat sätt. Där är förvärvsarbete och stöd från familj eller partner ofta en förutsättning. I exempelvis Estland och Kroatien kommer den huvudsakliga försörjningen under studietiden från eget förvärvsarbete. I dessa båda länder är studiestöden låga och när

³ Eurostudent (2011).

bara ett relativt fåtal. Även i Norge anger studerande att en stor del av inkomsten utgörs av lön, trots att det finns ett relativt förmånligt studiestöd.

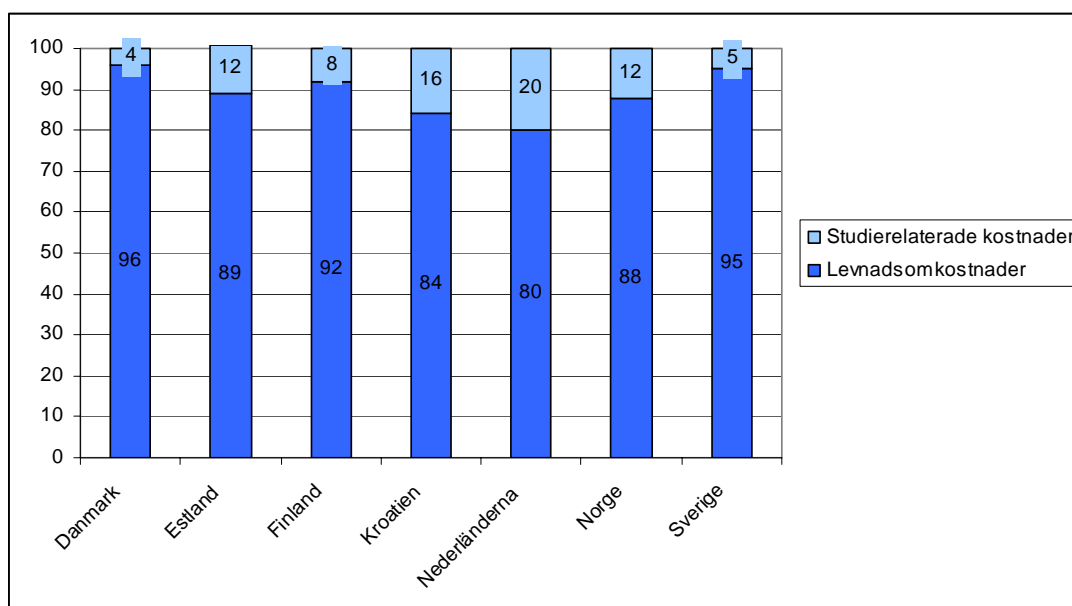
Det är stora skillnader i inkomstspridning bland studerande i olika länder. I Sverige, Tyskland, Nederländerna och Danmark är inkomstspridningen mycket liten vid en jämförelse med studerande i de övriga länderna.

Sverige och Danmark utmärker sig både när det gäller en hög andel inkomst från offentliga medel och när det gäller andelen studerande som tar emot offentliga medel. Studiestöden i Danmark och Sverige utgör således både en stor del av studenternas inkomster och ges till en stor andel av studenterna.

4.2 Studerandes utgifter

Oavsett studieland är allmänna levnadsomkostnader de studerandes största utgiftspost. De studierelaterade kostnaderna varierar mellan 4 och 20 procent i de studerade länderna.

Omkostnader under studietiden för studerande med eget boende, andel av totala månatliga omkostnader, procent¹

¹ Uppgifterna finns inte tillgängliga för England/Wales eller Tyskland. I levnadsomkostnader ingår utgifter för t.ex. boende, fritidsaktiviteter, transporter, sjukvård, kommunikation och barn tillsyn. I studierelaterade kostnader ingår bland annat studieavgifter och litteratur.

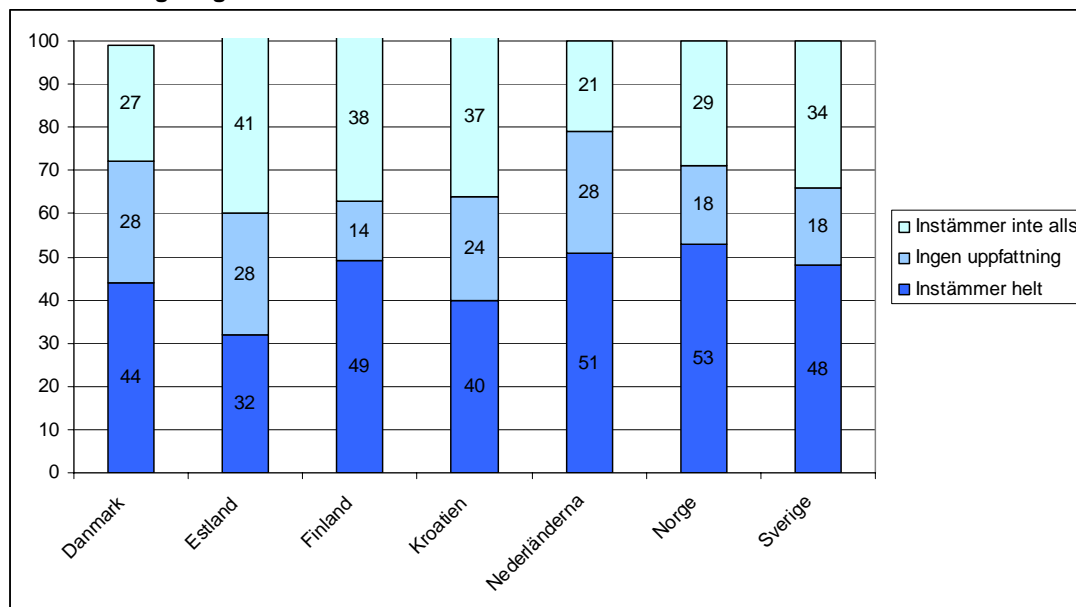
I Sverige och Danmark är de studierelaterade utgifterna lägst och tar ungefär 5 procent av inkomsterna i anspråk, vilket framför allt beror på att det inte tas ut några undervisningsavgifter vid högskolor och universitet.

Kostnader för boende är den största utgiften för studerande i alla länderna, men det är stor variation på hur stor andel av inkomsterna som går till boende. Boendekostnaderna utgör en särskilt stor andel av utgifterna för studerande i Norge. Boendet står i genomsnitt för 36 procent av de månatliga utgifterna för svenska studenter, vilket är något mindre än genomsnittet.

4.3 Uppfattning om stödets tillräcklighet

I Eurostudentundersökningen tillfrågades de studerande om de ansåg att deras inkomster var tillräckliga för att täcka månatliga kostnader. Frågan refererade till samtliga inkomster, inte bara till studiestödet.

Studerandes uppfattning om huruvida finansieringen under studietiden är tillräcklig för att täcka månatliga utgifter

I Nederländerna och Norge upplever över 50 procent av de studerande att de har tillräckliga inkomster för att täcka de månatliga utgifterna. I Estland är det 32 procent av de studerande som tycker att de har tillräckliga inkomster. Av de svenska studenterna instämmer 48 procent helt i att de har tillräckliga inkomster.

5 Det svenska studiestödet i ett europeiskt perspektiv – några iakttagelser

Ett studiestöds utformning beror på många faktorer. Utformningen är framför allt avhängig av de värderingar och mål som finns i samhället, t.ex. den vanligt spridda meningen att alla ska ha ekonomiska möjligheter att utbilda sig. I övrigt kan det i olika samhällen finnas olika syn på vem som ska stå för de huvudsakliga utbildningskostnaderna, staten, familjen eller individen. Dessa värderingar påverkar utformningen av transfereringssystemen och studiestödssystemen. Inte sällan tenderar studiestödssystemens grundläggande struktur vara intakt under lång tid, kanske just med anledning av att de är förankrade i en djupare samhällelig syn. De justeringar som görs med anledning av ekonomiska kriser eller med anledning av förhållanden i utbildningssektorn handlar ofta om justeringar inom ramen för befintliga system.⁴

I de studerade länderna finns det en ganska stor samsyn på att utbildning ska vara ett delat ansvar mellan staten och den studerande. Både staten och den studerande tjänar på utbildning och förväntas därför bidra med insatser i samband med studierna. I de flesta länderna är utbildningen gratis eller kraftigt subventionerad. Dessutom finns i samtliga studerade länder någon form av studiestöd som innebär ett större eller mindre statligt åtagande även när det gäller att täcka levnadsomkostnader under studietiden.

Den kanske största likheten i de jämförda länderna är att studiestöden huvudsakligen är direkta. Kroatien är det mest tydliga undantaget och har, likt flera sydeuropeiska länder, ett övervägande indirekt studiestöd.

En viktig faktor som påverkar studiestödets utformning är synen på om studieekonomin är ett eget ansvar för den studerande eller om ekonomin under studietiden ses som ett ansvar både för den studerande och hans eller hennes familj. Det förra är fallet i de nordiska länderna, medan en behovsprövning gentemot föräldrarnas inkomster eller makes/makas inkomster är vanliga i många andra länder. Denna fråga har en nära koppling till hur andra transfereringssystem och skattesystemen har konstruerats i de olika länderna och beror i grunden på vilken politisk tradition ett land har.

En annan skiljelinje är omfattningen på studiestödssystemet. Det svenska studiestödet skiljer sig från många andra genom att det kan beviljas för studier på såväl högskolenivå som för vuxenstudier på lägre nivåer. I många länder ges studiestöd enbart till studerande på eftergymnasial nivå eller inom högskolan. En begränsning till den eftergymnasiala nivån får ofta konsekvensen att studiestödet utformas för att passa främst yngre studerande. Äldre studerande kan ofta ha andra ekonomiska behov, t.ex. behov av att täcka kostnader för barn.

Ytterligare en faktor som sätter sin prägel på studiestöden är om ett land har fri utbildning eller inte. Där det finns undervisningsavgifter går det ofta att låna särskilt för att täcka dessa. Ett exempel på sambandet mellan studielån och undervisningsavgifter är den höjning av lånedelen som kommer att ske i Storbritannien när avgifterna höjs kraftigt under 2012.

⁴ Eurydice (1999).

Det svenska studiestödet är inte anmärkningsvärt högt vid en jämförelse i kronor och ören, men står sig väl sett till kostnadsläget i landet. Den svenska bidragsdelen är dock förhållandevis låg även sett till kostnadsläget. Alltså består det svenska studiestödet av en jämförelsevis stor andel lån.

Det är olika huruvida studiestödet ses som en väg att höja genomströmningen i utbildning. I några av de studerade länderna, Estland och Kroatien, ges studiestöd bara till de sökande som har de bästa meriterna. Studiestödet kan där tänkas vara en drivkraft för att uppnå bättre resultat. I andra länder, varav Sverige är ett, ges studiestöd till alla som söker stödet första gången, men därefter ställs det krav på studieframgång för fortsatt studiestöd. Ytterligare ett sätt att försöka öka genomströmningen i utbildning är det norska, där studerande som lyckas med studierna får en del av studielånet omvandlat till bidrag. Liknande ansatser finns i det holländska studiestödet.

Återbetalningen av studielån kan antingen vara inkomstbaserad eller av mer konventionellt snitt, eller en blandning av dessa båda typer. Återbetalningstiden på lånen varierar mycket mellan länderna. Återbetalningstiden för det svenska lånet är lång vid en jämförelse med de länder som har ett lånesystem.

Flera länder har stora subventioner inbyggda i lånesystemet, ofta med avsikten att lånet inte ska avskräcka studerande från att ta lån. I Tyskland återbetalas exempelvis inte den delen av en skuld som överstiger 10 000 EUR. I Storbritannien måste låntagaren ha en relativt hög inkomst för att återbetalning överhuvudtaget ska bli aktuell och reglerna för avskrivning är generösa. Sverige gick ifrån ett liknande lånesystem 2001 och har nu istället minimerat subventionerna i lånesystemet. I Storbritannien gick man vid ungefär samma tidpunkt i motsatt riktning.

De finska och estniska studielånen skiljer sig markant från övriga länders lån genom att utlåningen sker genom privata aktörer och genom att lånevillkoren bestäms efter förhandling mellan låntagaren och banken.

I ett bredare internationellt perspektiv har svenska studenter en hög studieskuld när de är klara med sina studier. Norska och brittiska studenter har dock högre skulder än svenska. Finska studenter avstår ofta från att ta lån.

CSN, norska Lånekassen och engelska Student Loans Company har relativt stora likheter när det gäller administrationen av studiestödet. Det danska studiestödet bestäms centralt, men den praktiska hanteringen är till stora delar decentraliserad till utbildningsanordnarna. Det estniska studiestödet är ett exempel på ett studiestöd som är decentraliserat till högskolorna både när det gäller administration och urvalet av vilka studerande som beviljas stöd.

6 Referenser

Eurostudent (2011). *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe*.

Eurydice (1999) *Financial support for students in higher education in Europe. Trends and debates. Volume I*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Commission.

Eurydice (2011). *Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and the Social Dimension*. European Commission: The Education, Audiovisual and Culture Executive Agency.

<http://www.bafoeg.bmbf.de> (2011-08-03)

<http://www.borger.dk> (2011-06.01).

<http://www.direct.gov.uk> (2011-07-28)

<http://www.eesti.ee> (2011-08-04)

<http://www.hm.ee> (2011-08-03)

<http://www.ib-groep.nl> (2011-08-03)

<http://www.kela.fi> (2011-06-01).

<http://www.slc.co.uk> (2011-07-28)

<http://www.su.dk> (2011-06-01).

<http://www.lanekassen.no> (2011-06-03)

<http://stats.oecd.org> (2011-10-14)

<http://www.tlu.ee> (2011-08-03)

<http://www.ukcisa.org.uk> (2011-07-28)

OECD (2010). *Education at a Glance 2010*.

SOU 2009:28 *Stärkt stöd för studier – tryggt, enkelt och flexibelt*. Betänkande från Studiesociala kommittén.

Vossensteyn, Hans (2004). *Student Financial Support. An inventory in 24 European countries*. Center for Higher Education Policy Studies (CHEPS).

Õppetõetuste ja õppelaenu seadus (Study Allowances and Study Loan Act) på <http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?m=022>

Bilaga

Studiestödet i åtta europeiska länder

Danmark

Typer av studiestöd

Danmark har ett direkt studiestöd som består av bidrag och lån. Några indirekta stöd förekommer inte. Räntan på lånet är emellertid avdragsgill.

Grundläggande i konstruktionen av det danska studiestödet är det s.k. klippkortsystemet. Ett klipp i klippkortet motsvarar studiestöd för en månads heltidsstudier. Stödet kan betalas ut tolv månader per år, även under sommarlov, sjukdom och ledighet vid graviditet.

Utbildningar

Studiestöd kan ges till både det som kallas ungdomsutbildning och till s.k. vidaregående utbildning. Med ungdomsutbildning menas både gymnasial vuxenutbildning och vissa yrkesinriktade utbildningar såsom t.ex. fotterapeut och viltvårdare. Studiestöd för en gymnasial utbildning ges dock inte till den som redan har en gymnasieutbildning. Med vidaregående utbildning menas eftergymnasial utbildning och den omfattar såväl vanlig högskoleutbildning som andra eftergymnasiala utbildningar hos privata utbildningsanordnare.

Bidrag och lån

Studiestödet består av bidrag och en frivillig lånedel. Bidraget är skattepliktigt. Beloppens storlek beror på om den studerande bor hos föräldrarna eller inte.

Studerande som är minst 20 år kan antingen ges studiebidrag med 2 728 DKK (bor hos föräldrar) eller med 5 486 DKK (eget hushåll). Studerande med barn kan även få ett extra bidrag, ett s.k. försörjartillägg. Detta tillägg är högre för den som är ensamstående förälder.

Studerande kan välja att låna högst 2 807 DKK per månad. Studerande med barn kan därutöver välja att ta ett extra lån.

Den som har slut på klipp i sitt klippkort kan, om han eller hon har högst 12 månader kvar av en eftergymnasial utbildning, få ett s.k. slutlån på 7 240 DKK per månad.

Det finns även andra former av kompletterande stöd. Den som har undervisningsavgifter kan beviljas ett extra bidrag. Även studerande med funktionshinder kan få ett extra bidrag, ett s.k. handikapptillägg.

Studieaktivitet och studieprestation

Prövningen av studieresultat bygger på studieaktivitet. Den som ligger efter i sina studier med ett år eller mer i förhållande till studieplanen, anses inte längre vara studieaktiv och kan då normalt inte få studiestöd. En studerande som inte klarar studieaktivitetskraven kan dock få extra klipp i vissa situationer, t.ex. vid sjukdom eller andra särskilda omständigheter. Man kan maximalt få tolv extra klipp av dessa skäl.

Tid med studiestöd

För s.k. ungdomsutbildning ges studiestöd normalt under den tid som utbildningen pågår, förutsatt att den studerande är studieaktiv.

För eftergymnasial utbildning kan studiestöd beviljas i högst 70 månader. För en given utbildning lämnas studiestöd för utbildningens normerade studietid, samt under maximalt tolv extra månader. En utbildning på fyra år ger alltså rätt till ett klippkort med 60 klipp (4 x 12 plus 12 månader). Den som avlägger en examen snabbare än normalt kan få dubbelt stöd under det sista året eller kan använda kvarvarande studiestöds månader för någon annan utbildning. Den som har slut på klipp i sitt klippkort kan istället få ett s.k. slutlån (se ovan under bidrag och lån).

Behovsprövning

Studiestödet behovsprövas gentemot den studerandes egen inkomst. Om den studerande överstiger ett fribelopp reduceras studiestödet. Fribeloppet är lägre för den som studerar på en ungdomsutbildning än för den som studerar på en eftergymnasial utbildning.

Fribeppet följer av hur mycket studiestöd den studerande tar ut under året. Den som tar ut studiestöd under kort tid har ett högre fribelopp än den som exempelvis tar ut studiestöd under alla årets månader. Den som har ett funktionshinder eller har barn under 18 år har ett högre fribelopp.

För den som studerar med studiestöd under samtliga årets 12 månader är fribeppet 83 760 DKK (ungdomsutbildning) eller 103 500 DKK (eftergymnasial utbildning). För den som studerar på eftergymnasial nivå och bara nyttjar studiestöd i exempelvis 10 månader är fribeppet istället 121 114 DKK. För den som har en inkomst som överstiger inkomstgränsen ska en del av mellanskillnaden mellan inkomsten och inkomstgränsen betalas tillbaka tillsammans med ett tillägg på sju procent av beloppet.

Studier utomlands

Studiestöd vid studier utomlands ges vid gymnasiestudier som bedrivs i de nordiska länderna, men för andra gymnasiestudier bara i mycket begränsad omfattning.

På eftergymnasial nivå utomlands ges studiestöd för godkända eftergymnasiala utbildningar. Studiestöd ges till utbildningar i utlandet som är offentligt erkända i studielandet och som skulle ha kunnat godkännas i Danmark, eller om utbildningen ger en yrkeskompetens som omedelbart kan finna allmän användning i Danmark. Stöd ges inte till förberedande språkkurser eller andra kurser och utbildningar som inte i sig själva är kompetensgivande.

Studiestöd ges med samma belopp vid studier i utlandet som vid studier i Danmark. Den som studerar utomlands har möjlighet att få ett s.k. utlandsstipendium. Detta stipendium är ett skattefritt bidrag som är till för att täcka hela eller delar av en undervisningsavgift. Utlandsstipendiet täcker dock maximalt den kostnad som motsvarande utbildning har i Danmark, dvs. som motsvarar det statsbidrag som betalas till de danska utbildningsanordnarna. Utlandsstipendiet är begränsat till vissa utländska läroanstalter och utbildningar. Stipendium kan bland annat lämnas vid studier på vissa högt rankade universitet, samt vid högskolor och universitet som har utbytesavtal med danska högskolor.

Ett krav för att få studiemedel för studier utomlands är att den studerande ska ha bott minst två av de senaste tio åren i Danmark.

Återbetalningstid för lån

Återbetalningen av studielånet börjar normalt året efter den studerande har slutfört sin utbildning. Beroende på skuldens storlek betalas lånet tillbaka under 7–15 års tid. Den som har en skuld lägre än 40 000 DKK betalar exempelvis av sitt lån på sju år. Den som har en skuld som överstiger 180 000 DKK betalar av skulden på 15 år.

Ränta

Under studietiden löper en ränta på fyra procent. Efter studiernas slut är räntesatsen densamma som diskontot plus ett tillägg på maximalt en procentenhet.

Trygghetsregler

Det finns vissa möjligheter att få betala lägre belopp under en kortare period. Även avskrivning av en studieskuld kan vara möjlig om låntagaren inom överskådlig tid inte har möjlighet att återbetala sin skuld.

Administration

Administrationen av studiestödet sköts i Danmark av Uddannelsestyrelsen, Afdelingen for uddannelsesstøtte (fram till den 28 februari 2011 Statens uddannelsesstøtte) i Köpenhamn, med cirka 140 anställda. I dagligt tal kallas både myndigheten och studiestödet för "SU". Under senare år har alltmer av hanteringen decentraliserats till skolorna som numera sköter huvuddelen av studiestödsadministrationen. Särskilda SU-medarbetare finns på högskolorna. Ett helt elektroniskt ansökningsförfarande har nyligen införts. Återbetalningen av lån sköts sedan ett antal år av en annan myndighet, Statens Administration (tidigare del av Økonomistyrelsen).

Antal studiestödstagare och antal personer med ett studielån

Under 2009 hade 334 000 personer någon form av studiestöd. Av dessa studerade 189 000 på eftergymnasial nivå. Utlandsstipendium beviljades till 1 300 personer under 2009. Under 2010 fanns det 350 200 låntagare och den utestående fordran var 24 miljarder DKK.

Estland

Typer av studiestöd

Det estniska studiestödet är i huvudsak direkt och består av bidrag och lån.

Estniska högskolor och universitet tar ut undervisningsavgifter av varierande storlek.

Utbildningar

Studiestöd ges för högre, eftergymnasial utbildning, inklusive doktorandstudier. Studiestöd kan även ges för utbildning på gymnasial nivå, framför allt för yrkesinriktade utbildningar. Studiestöd ges både för studier vid offentliga och privata skolor.

Bidrag och lån

Studiestödet till studerande på yrkesinriktade utbildningar på gymnasial nivå består av ett bidrag på 38 EUR per månad, med ett möjligt tillägg på 19 EUR för dem som inte bor på hemorten. Högskolestuderande kan få ett basbidrag på 56 EUR per månad, med ett

möjligt tillägg för dem som inte bor på sin hemort på 28 EUR per månad. Basbidraget är meritbaserat och ges bara till studenter med tillräckligt goda studieresultat. Tilläggsbidraget kan ges även till studerande som inte har tillräckliga meriter för att få basbidraget och lämnas utifrån en behovsbedömning. Bidragsansökningarna prövas av utbildningsanordnarna.

Det finns även ett statligt garanterat studielån som hanteras av privata banker. Den statliga garantin är på maximalt 1 917 EUR under ett läsår.

Studieaktivitet och studieprestation

Det grundläggande bidraget, basbidraget, är baserat på meriter. Bara de som har tillräckliga meriter beviljas studiebidrag, vilket innebär att bara drygt tio procent av studenterna får bidrag.

Tid med studiestöd

Studiestöd ges normalt för en (1) utbildning och så länge som utbildningen pågår (enligt utbildningsplanen).

Studiernas omfattning

Studiestöd ges i normalfallet enbart för heltidsstudier.

Behovsprövning

Det s.k. tilläggsbidraget beviljas till studerande som möter någon form av studiehinder, t.ex. ekonomiska eller geografiska. I övrigt görs ingen behovsprövning.

Ålder

Det finns ingen övre åldersgräns.

Studier utomlands

Studielån kan ges för studier utomlands om utbildningarna är jämförbara med de utbildningar i Estland som ger rätt till studiestöd. Däremot ges inte något bidrag för studier utomlands.

Återbetalningstid för lån

Återbetalningstiden för det statsgaranterade studielånet bestäms genom avtal mellan låntagaren och banken.

Ränta

Räntevillkoren för det statsgaranterade studielånet bestäms genom en överenskommelse mellan låntagaren och den bank som står för lånet. Överstiger räntan 5 procent betalar staten mellanskillnaden.

Trygghetsregler

Villkoren för återbetalningen bestäms genom förhandling mellan banken och låntagaren.

Administration

Tilldelningen av studiebidrag hanteras av utbildningsanordnarna. Varje utbildningsanordnare tilldelas bidragsmedel för ett läsår och fördelar sedan dessa medel genom att själva bevilja studiebidrag.

Lånen beviljas av privata banker som även hanterar återbetalningen av lånen.

Antal studiestödstagare och antal personer med ett studielån

2010 studerade knappt 69 000 personer på eftergymnasial utbildningsnivå. Studiebidrag gavs till sammanlagt 11 400 studenter. Ungefär 22 procent av samtliga studenter tar lån, vilket innebär att det finns fler låntagare än bidragstagare.

Finland

Typer av studiestöd

I Finland består det direkta studiestödet av studiepenning, bostadstillägg och en statsgaranti för studielån.

Anställda som är tjänstlediga för att utbilda sig kan få del av ett vuxenutbildningsstöd. Detta stöd ansöker man om ur en särskild utbildningsfond. Även den som får vuxenutbildningsstöd kan få statsgaranti för studielån.

Det finns även indirekta former av studiestöd. Högskolestuderande kan på vissa ställen äta subventionerade måltider. Under 2011 var måltidspriset 1,77 EUR. Ett s.k. studielåneavdrag kan göras inom ramen för skattesystemet av dem som tar examen på utsatt tid. Avdraget motsvarar 30 procent av den del av det studielån den studerande tagit och som överstiger 2 500 EUR.

Utbildningar

Studiestöd kan beviljas för studier på högskolor och universitet och vid studier på det s.k. andra stadiet, t.ex. grundläggande yrkesutbildning, yrkesinriktad påbyggnadsutbildning eller gymnasiala lärokurser.

Studiestöd beviljas i regel endast för studier som avläggs vid en läroanstalt under offentlig tillsyn. En privat läroanstalt som verkar i Finland kan dock jämföras med en läroanstalt under offentlig tillsyn.

Bidrag och lån

Studiebidragets (studiepenningens) storlek beror på om den studerande bor själv eller hos föräldrarna, på den studerandes ålder och på vilken utbildningsnivå studierna bedrivs. Studiebidraget prövas också mot den egna och i vissa fall mot föräldrarnas inkomst.

Studiebidraget är skattepliktigt, men ett studiepenningsavdrag innebär att den som inte har några andra inkomster utöver studiebidraget slipper betala skatt.

Studier på det andra stadiet berättigar till ett studiebidrag på 246 EUR per månad för den som har eget boende. För den som studerar på högskolenivå är bidraget 298 EUR per månad vid eget boende. För den som är 20 år eller äldre och bor kvar hos sina föräldrar är bidraget 80 respektive 122 EUR för studier på de båda nivåerna. Studerande yngre än 20 år som bor hemma kan beviljas studiebidrag, men med lägre belopp.

Bostadstillägget motsvarar 80 procent av en ”godtagbar” boendekostnad. Boendekostnader som överstiger 252 EUR beaktas inte och om boendekostnaderna är mindre än 33,63 EUR per månad lämnas inget bostadstillägg. Bostadstillägget varierar därmed mellan 26,90 och 201,60 EUR per månad. Bostadstillägget är inte skattepliktigt.

Bostadstillägg utgår inte till den som bor hos sina föräldrar och inte heller till den som själv äger sin bostad.

Studielånet är ett statsgaranterat lån som ges av privata långgivare. Den som beviljas statsgaranti för studielån kan själv välja hos vilken bank han eller hon sedan ansöker om lån. Den statliga garantin prövas normalt i samband en ansökan om studiestöd eller vuxenutbildningsstöd. Personer med betalningsanmärkningar beviljas inte statsgaranti. Statsgarantin omfattar ett lån på 300 EUR per månad för studerande i Finland. För högskolestuderande utomlands gäller garantin 440 EUR per månad.

Studieaktivitet och studieprestation

Fortsatt studiestöd ges bara till den som kan uppvisa tillräcklig studieframgång. Vid högskolestudier är kravet att den studerande måste klara minst 5,0 högskolepoäng per månad, vilket motsvarar drygt 75 procent av studieåtagandet.

Tid med studiestöd

Vid studier på det andra stadiet beviljas studiestöd i enlighet med utbildningens längd. Den som inte är klar med studierna enligt utbildningsplanen kan få studiestöd i ytterligare högst ett år.

Vid högskolestudier fastställs den maximala stöttiden utifrån hur lång tid det normalt ska ta att avlägga examen, 60 högskolepoäng ger vid beräkningen rätt till studiestöd under nio månader. Den som inte är klar på utsatt tid kan få studiestöd i ytterligare högst nio månader, men bara i det fall fördröjningen har berott på t.ex. sjukdom. I vissa fall kan studiestöd ges för mer än en examen, dock i sammanlagt högst 70 månader.

Studiernas omfattning

Studierna måste bedrivas på heltid och under minst två månader för att studiestöd ska utgå.

Behovsprövning

Studiebidraget prövas både mot egen och i vissa fall mot föräldrarnas inkomster.

Den s.k. årsinkomstgränsen bestäms med utgångspunkt i hur många månader den studerande får studiestöd. För den som har studiestöd under nio månader är årsinkomstgränsen 11 850 EUR.

Den som överstiger inkomstgränsen med minst 220 EUR måste återbetala en månads studiestöd. Därefter måste en månads studiestöd återbetalas för varje 1 310 EUR som inkomsten överstiger inkomstgränsen. Den som överstiger inkomstgränsen med 2 620 EUR får alltså återbetala tre månaders studiestöd.

Föräldrarnas inkomster kan påverka storleken på studiebidraget och bostadstillägget för studerande yngre än 20 år.

Studier utomlands

Studiestöd kan ges för utlandsstudier dels om den studerande läser inom ramen för ett utbytesprogram, dels om den studerande läser hela sin utbildning utomlands.

För att få studiestöd för utlandsstudier måste den studerande ha varit bosatt i Finland två av de senaste fem åren.

Studiestöd lämnas för heltidsstudier som motsvarar studier som ger rätt till studiestöd i Finland och som syftar till en examen. Utbildningen måste vara ställd under statlig tillsyn. Studier vid fristående kurser eller språkkurser ger inte rätt till studiestöd.

Studiebidraget och bostadstillägget för utlandsstudier är normalt detsamma som vid studier i Finland. Bostadstillägget är dock lägre vid studier i vissa lågkostnadsländer. Statsgarantin för studielån är högre vid utlandsstudier än vid studier i Finland (se ovan).

Återbetalningstid för lån

Återbetalningstiden för det statsgaranterade studielånet bestäms genom avtal mellan låntagaren och banken.

Ränta

Räntevillkoren för det statsgaranterade studielånet bestäms genom en överenskommelse mellan låntagaren och den bank som står för lånet.

Den studerande betalar en ränta på 1 procent under studietiden. Resterande del av räntan kapitaliseras tills studierna är klara.

Trygghetsregler

Möjligheter till uppskov och liknande beslutas av den bank där låntagaren har sitt studielån. Banken bestämmer huruvida det är möjligt att skjuta upp amorteringen eller ändra de avtalade lånevillkoren.

Om en låntagare inte amorterar eller betalar räntor i tid kan Folkpensionsanstalten (FPA) i egenskap av borgensman bli tvungen att lösa in studielånet hos banken. Om FPA måste betala lånet till banken återkräver FPA beloppet av låntagaren med sju procents ränta. Om FPA i egenskap av borgensman blir tvungen att betala studielånet till banken måste låntagaren och FPA komma överens om den fortsatta betalningen av återkravet till FPA.

Full befrielse från återbetalningen av skulden kan beviljas till den som är varaktigt arbetsoförmögen eller har varit arbetsoförmögen i minst fem år. FPA avstår i sådana fall från att återkräva det belopp myndigheten har betalat till banken.

Administration

I Finland administreras studiestödets bidrag, studiepenningen och bostadstillägget, av Folkpensionsanstalten (FPA) som även sköter administrationen av socialförsäkringar och pensioner. På högskolorna sköter s.k. studiestödsnämnder de flesta uppgifterna på FPA:s uppdrag och mot ekonomisk ersättning. FPA:s studiestödscentral ansvarar för studiestödet till yrkeshögskolor och vid studier utomlands. FPA beviljar även statsborgen för studielån.

Antal studiestödstagare och antal personer med ett studielån

Läsåret 2009/10 beviljades studiestöd till sammanlagt 304 000 studerande. Ungefär 170 000 av dessa studerade på ett universitet eller på en yrkeshögskola. Läsåret 2009/10 beviljades statsgaranti för studielån till 117 000 studerande.

Läsåret 2006/07 studerade 4 300 studerande utomlands med studiestöd, exklusive utbytesstuderande.

Summan av de statsgaranterade studielånen uppgick vid utgången av 2010 till 1 385 miljoner EUR. Antalet personer med en skuld uppgick till 290 000. Beloppet av de borgensfordringar som FPA driver in uppgick i slutet av 2009 till 174 miljoner EUR.

Kroatien

Typer av studiestöd

Ett direkt statligt studiestöd kan utgå i form av statliga stipendier, men är av liten omfattning (se nedan).

Det indirekta stödet är av större omfattning än stipendieverksamheten. Det indirekta stödet består både av olika typer av subventioner och av skattelättnader.

Det finns inget statligt studielån eller några statliga studielånegarantier.

Utbildningar

De statliga stipendierna och subventionerna utgår till studerande på högskoleutbildning.

Bidrag och lån

Stipendier på mellan 70 och 120 EUR per månad ges till vissa studenter. Det finns inget statligt studielån.

Det indirekta stödet

Det indirekta stödet består i huvudsak av skattelättnader, subventionerade måltider och subventionerade bostäder, subventionerade resor, samt fri hälso- och sjukvård under studierna. Skattelättnaden innebär att studenter inte betalar skatt på inkomster under ett visst belopp. Måltider subventioneras för samtliga heltidsstuderande, men subventionerade bostäder finns bara tillgängliga för ett mindre antal studerande och beviljas beroende på studieframgång. Resesubventionernas storlek och omfattning varierar mellan olika lärosäten.

Studieaktivitet och studieprestation

Stipendier och subventionerade bostäder kan beviljas till särskilt framgångsrika studenter.

Tid med studiestöd

Stipendier och subventioner kan ges under hela studietiden, men alltid efter ett urval bland de studerande (se ovan).

Studiernas omfattning

Stipendier och subventioner ges enbart till heltidsstuderande.

Behovsprövning

De befintliga stöden utgår från meriter i form av betyg och högskolepoäng, inte behov.

Studier utomlands

Det finns inget studiestöd för utlandsstudier.

Administration

Stipendier och en stor del av de indirekta subventionerna hanteras av de enskilda högskolorna och universiteten.

Omfattning på stipendier och subventioner

Ungefär 3 500 studenter beviljas stipendier, vilket utgör ca 3 procent av samtliga studenter. Subventionerade måltider är tillgängliga för samtliga inskrivna studenter. Subventionerade bostäder är bara tillgängliga för en mindre del av studenterna.

Nederländerna

Typer av studiestöd

Det holländska studiestödet är direkt och består av flera delar: ett grundbidrag, ett behovsprövat tilläggsbidrag/lån som även, för studerande vid högskolor och universitet, är prestationsbaserat (lån som konverteras till bidrag vid examen), en lånedel och ett lån för undervisningsavgifter.

Skattelättnader för föräldrar förekommer i undantagsfall om föräldrarna står för kostnaderna för studenter som inte har rätt till studiestöd. Reserabatter utgår till alla studerande som har rätt till studiestöd.

Undervisningsavgifter tas ut av studerande på eftergymnasiala utbildningar.

Utbildningar

Studiestödet ges i huvudsak för yrkesutbildningar på gymnasial nivå och för eftergymnasial utbildning. .

Bidrag och lån

Bidraget beror på om den studerande bor hemma eller inte. Lånet är oberoende av boendet. Det s.k. basbidraget uppgår till 266 EUR per månad för studerande som har eget boende. Det i vissa fall behovsprövade bidrag/lån som kan omvandlas till bidrag vid examen är högst 240 EUR i månaden. Därtill kan man välja ett lån på högst 287 EUR per månad och ett lån för undervisningsavgifter på 139 EUR per månad. Totalt innebär detta att studiestöd kan ges med högst 934 EUR i månaden.

För studerande som bor hemma hos sina föräldrar är basbidraget 95 EUR och lånet som kan omvandlas till bidrag är 221 EUR per månad.

För de inledande delarna av yrkesutbildningar på gymnasial nivå ges studiestöd enbart i form av bidrag.

Studieaktivitet och studieprestation

För att få studiestöd krävs aktiva heltidsstudier. Studieprestationskrav ställs på högskolestuderande genom det prestationsbaserade tilläggsbidraget/lånet (som även är behovsprövat). Denna del av studiestödet betalas ut som ett lån men kan omvandlas till ett bidrag. Den som tar examen senast inom tio år efter det att det första studiestödet betalades ut får lånet omvandlat till ett bidrag. Hur mycket prestationsbaserat lån som kan omvandlas till bidrag beror på längden på den examinerade utbildningen. För den som tagit en treårig examen kan lån motsvarande tre studieår omvandlas till bidrag o.s.v.

Den som lånat under längre tid än den normerade utbildningstiden får alltså inte det överskjutande lånet omvandlat.

Tid med studiestöd

Studiestöd lämnas normalt för utbildningens normerade studietid. För högskolestudier lämnas studiestöd normalt i fyra år. Därefter är det möjligt att ta studielån motsvarande totalbeloppet under ytterligare tre år.

Studiernas omfattning

Studiestöd utgår för heltidsstudier.

Behovsprövning

Studiestödet prövas gentemot egen inkomst. Under 2009 var fribeloppet för inkomst 13 200 EUR per år. Den som tjänar mer än inkomstgränsen får reducerat studiestöd. Efterkontroller görs och återkrav beslutas för dem som tjänat för mycket.

Det tilläggsbidrag som nämns ovan, och som för högskolestuderande egentligen är ett prestationsbaserat lån, är behovsprövat gentemot föräldrarnas inkomster. Nivån på detta tillägg beror på föräldrarnas inkomster vid senaste taxeringen och på antalet syskon.

Den som p.g.a. föräldrarnas inkomster inte har rätt till tillägget kan istället välja att själv låna ett motsvarande belopp.

Ålder

För att ha rätt till studiestöd måste den studerande vara yngre än 30 år när denna rätt ursprungligen infaller. Studierna måste således normalt påbörjas före 30 års ålder.

Studier utomlands

Studiestöd kan ges för studier utomlands. Vid utbytesstudier eller andra studier inom ramen för en holländsk utbildning ges studiestöd på samma sätt som om studierna hade bedrivits inom landet.

Efter en prövning av den utländska utbildningen är det även möjligt att ta med det holländska studiestödet vid s.k. free-moverstudier. Utbildningen utomlands måste motsvara en utbildning i Holland. Studiestöd lämnas då enligt samma premisser som vid studier inom landet. Prövningen av utländska utbildningar görs av en särskild myndighet (NUFFIC – Netherlands organisation for international cooperation in higher education).

För att få studiestöd för studier utomlands måste den studerande ha varit bosatt i Holland i minst tre av de sex senaste åren.

Även studier utomlands ger rätt till omvandling av lån till bidrag enligt de regler som gäller för den prestationsbaserade delen av studiestödet.

Återbetalningstid för lån

Studielånet är ett annuitetslån. Återbetalningen börjar två år efter studiernas slut och pågår maximalt i 15 år. Det lägsta återbetalningsbeloppet under en enskild månad är 45 EUR.

Ränta

Under 2011 är räntesatsen 1,5 procent. Räntan följer det allmänna ränteläget.

Trygghetsregler

Den som har låg inkomst under en viss månad kan få nedsättning av den månads återbetalning. Nedsättning kan ske till 0 kronor.

Den som efter 15 år har skuld kvar med anledning av att låntagaren haft nedsättning under viss tid, får resterande lån avskrivet. I samband med avskrivningen prövas dock särskilt om nedsättningsbesluten varit korrekta, framför allt om låntagarens partners inkomst beaktades på ett korrekt sätt vid nedsättningsbeslutet. I det fall nedsättningsbesluten inte varit korrekta förlängs återbetalningstiden.

Studieskulden skrivs av vid dödsfall.

Administration

Studiestödet i Nederländerna hanteras av Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), en myndighet som lyder under ministeriet för utbildning, kultur och vetenskap. Förutom studiestöd arbetar myndigheten bl.a. med antagnings- och examensfrågor. Myndigheten har sammantaget knappt 2 000 anställda.

Norge

Typer av studiestöd

Det norska studiestödet ges som ett direkt stöd som består av bidrag och lån i olika stora andelar beroende på bl.a. utbildning och studieresultat.

Utbildningar

Studiestöd lämnas både för utbildning på motsvarande gymnasienivå och för eftergymnasiala utbildningar. Studiestöd ges även för vuxenutbildning om den studerande är 25 år eller äldre.

Bidrag och lån

För studerande yngre än 25 år på gymnasiala utbildningar och motsvarande ges studiestöd med maximalt 4 630 NOK per månad, varav 1 940 NOK är bidrag. Detta studiestöd beror på föräldrarnas inkomster och på hur många syskon under 19 år den studerande har.

För studerande på eftergymnasial nivå beviljas studiestöd med 9 080 NOK per månad. Hela summan utgörs av lån. Om den studerande klarar sina studier kan högst 3 632 NOK omvandlas till ett bidrag. Den som klarar samtliga sina studier får maximal omvandling av lån till bidrag, den som bara klarar delar av studierna får delvis omvandling av lånet. Den som bor hemma hos sina föräldrar kan dock inte få lånet omvandlat till bidrag.

Olika tillägg kan beviljas som komplement till grundbeloppen, bl.a. resebidrag, bidrag för studerande med barn och extra lån för undervisningsavgifter.

Studieaktivitet och studieprestation

Den som är mer än ett år försenad i sina studier beviljas inte fortsatt studiestöd. Hänsyn kan dock tas till bl.a. sjukdom och funktionshinder.

Tid med studiestöd

För eftergymnasial utbildning kan studiestöd ges i maximalt åtta år. Det innebär att en person t.ex. kan studera på folkhögskola i två år och därefter har sex år med studiestöd kvar för att bedriva högskolestudier.

Studiernas omfattning

Studiestöd kan lämnas för både deltids- och heltidsstudier.

Behovsprövning

Studiebidraget reduceras för den som har en inkomst som överstiger en viss inkomstgräns. Inkomstgränsen fastställs med utgångspunkt i hur många månader personen har studiestöd under året.

Under 2011 är inkomstgränsen för ett normalstudieår 140 823 NOK. Bidraget reduceras med fem procent av den överskjutande inkomsten multiplicerat med antalet månader den studerande har studiebidrag. Den som har en inkomst som överstiger inkomstgränsen får bidraget omvandlat till lån.

Ålder

Studiestöd kan beviljas till 65 års ålder, men möjligheten att låna minskar fr.o.m. 45 års ålder.

Studier utomlands

Studiestöd för studier utomlands ges till studier på heltid vid godkända utbildningar.

Studiestöd lämnas med samma belopp som i Norge. Dessutom kan studiestöd ges för undervisningsavgifter med upp till 113 940 NOK per år. Detta belopp utgörs delvis av lån, delvis av bidrag. Hur stor del som är lån och hur stor del som är bidrag beror på nivån på studierna. På kandidatnivå är hälften lån och hälften bidrag på belopp upp till 58 260 NOK och därutöver lån. För studier på högre nivåer minskar bidragsdelen och lånedelen ökar.

Ett bidrag för undervisningsavgifter har nyligen införts. Bidraget ges vid studier vid vissa särskilt utvalda skolor framför allt i USA och Storbritannien. Bidraget är maximalt 61 600 NOK per läsår och ges utöver det vanliga stödet för undervisningsavgifter.

Återbetalningstid för lån

Återbetalningstiden för studielånet är högst 20 år och lånet ska vara slutbetalat senast vid 65 års ålder. För äldre låntagare och för låntagare med förhållandevis små studieskulder är återbetalningstiden kortare än 20 år.

Ränta

Lånet är räntefritt under utbildningstiden. När utbildningen är slut kan låntagaren välja rörlig eller bunden ränta. Räntan är marknadsanpassad och fastställs sex gånger per år.

Trygghetsregler

Inom ramen för den fastställda återbetalningstiden har en låntagare vissa möjligheter att själv, utan särskilda skäl, skjuta upp sina betalningar. Sådant uppskov leder dock till att återbetalningen ökar kommande år.

Avskrivning förekommer vid långvariga betalningsproblem. Skulden skrivs även av om låntagaren dör. Skuldavskrivning förekommer dessutom om låntagaren bosätter sig och arbetar i vissa nordnorska regioner.

Hela lånet kan sägas upp till betalning om låntagaren inte fullgör sina åtaganden.

Administration

Det norska studiestödet hanteras av Statens lånekasse for uddanning ("Lånekassen") med cirka 350 anställda, med huvudkontor i Oslo och med regionala kontor på fem platser i landet. Lånekassen sköter även återbetalningen av lån, bortsett från kravverksamheten som sköts av Statens innkrevningssentral. Lånekassen har under senare år genomgått och genomgår fortfarande (fram till 2012) betydande förändringar, där verksamheten koncentreras till kärnuppgifter och vissa stödverksamheter läggs ut på andra organ.

Antal studiestödstagare och antal personer med ett studielån

Under läsåret 2009/10 beviljade Lånekassen stöd till 345 000 personer. Totalt betalades det ut 18,8 miljarder NOK. Av utbetalningarna var 15,6 miljarder NOK lån, varav 4,4 miljarder senare konverterades till bidrag. Av de lån som kan omvandlas till bidrag sker konvertering av ungefär 90 procent av lånebeloppet.

Antalet återbetalningsskyldiga låntagare är knappt 550 000 och den utestående fordran är 112 miljarder NOK.

Storbritannien (exklusive Skottland)

Typer av studiestöd

I England är studiestödet i huvudsak direkt och består av bidrag och lån. Det finns dock inslag av indirekt stöd i form av förhållandevis omfattande rabattsystem för studenter.

I England kan lärosätena ta ut undervisningsavgifter. Den maximala avgiften är 3 375 GBP för läsåret 2011/12 (höjs till 9 000 GBP i september 2012).

Utbildningar

Det engelska studiestödet ges för eftergymnasial utbildning.

Det finns även stöd i olika former för vuxenutbildning på lägre nivåer, men då utanför det ordinarie studiestödets ramar (Adult Learning Grant [ALG]). Detta bidrag kan ges i högst två år med 30 GBP per vecka. Bidraget lämnas bara vid heltidsstudier på godkända kurser och nivåer och är behovsprövat. Det finns även andra typer av stöd för vuxenutbildning, t.ex. lån, fri barnomsorg m.m.

Bidrag och lån

Bidraget för ett läsårs heltidsstudier är 2 906 GBP. Därutöver finns ett särskilt bidrag till ensamstående föräldrar, till studerande som lever tillsammans med andra studerande och till studerande med funktionshinder.

Studielånets storlek beror på bidragets storlek, på om den studerande bor hos sina föräldrar eller inte och på var i landet den studerande bor. För den som har full, oreducerad bidragsdel och bor hos föräldrarna uppgår lånet till 3 838 GBP per läsår. För den som bor i eget hushåll utanför London är lånet 4 950 GBP och för den som bor i eget hushåll i London uppgår lånet till 6 928 GBP för ett läsår.

Det är också möjligt att få ett studielån för undervisningsavgifter med maximalt 3 375 GBP för läsåret 2011/12. Lånet betalas direkt till utbildningsanordnaren.

I samband med att undervisningsavgifterna höjs vid högskolor och universitet hösten 2012 kommer reglerna för framför allt lån och återbetalning att förändras, bl.a. höjs lånebeloppen.

Behovsprövning

Både bidrag och lån är behovsprövade gentemot hushållets inkomst. Vad som ska medräknas i inkomstunderlaget beror på om den studerande klassificeras som en oberoende ("independent") eller beroende ("dependent") student. För den som klassificeras som oberoende räknas egen och partners inkomst. För den som räknas som beroende medräknas även föräldrarnas inkomst.

Oberoende är den som är 25 år eller äldre, har barn eller saknar föräldrar i livet. Även den som är gift/har ingått partnerskap, samt den som har varit självförsörjande i minst tre år klassas som oberoende. Detta innebär alltså att föräldrarnas inkomster ska medräknas i inkomstunderlaget för den som går direkt från gymnasiet till en eftergymnasial utbildning.

För den som har en hushållsinkomst lägre än 25 000 GBP utgår fullt bidrag. Om hushållet har högre inkomster reduceras företrädesvis bidragsdelen. Vid hushållsinkomster som överstiger 50 020 GBP ges inget bidrag, men en möjlig lånedel på 3 564 GBP kan beviljas.

Studieprestation

Det finns inga särskilda prestationskrav förutom vad som indirekt följer av att det finns en tidsbegränsning (se nedan).

Tid med studiestöd

Studiestöd lämnas för den tid utbildningen ska ta plus ett extra år vid utbildningsbyten och liknande. Ytterligare studiestöd ges normalt inte för den som redan har en utbildning, men i vissa fall kan studiestöd även ges för en kompletterande utbildning som är nivåhöjande.

Studiernas omfattning

Studiestöd beviljas för såväl deltids- som heltidsstudier. För att berättiga till studiemedel måste utbildningen omfatta minst 25 procent av heltid. Deltidskurser måste pågå i minst ett år för att studiestöd ska lämnas.

Alder

Lån ges inte till personer som är äldre än 60 år när studierna påbörjas. För bidrag finns ingen övre åldersgräns.

Studier utomlands

Studiestöd lämnas inte för utlandsstudier.

Återbetalningstid för lån

Sedan 1998 har studielånet en inkomstbaserad återbetalning. Dessförinnan var lånet ett annuitetslån.

Återbetalning av lånet krävs bara för låntagare med en årsinkomst som uppgår till minst 15 000 GBP per år (inkluderar även bl.a. inkomst av kapital). Den som har en inkomst som når upp till betalningsgränsen återbetalar nio procent av den i förhållande till inkomstgränsen överskjutande inkomsten.

För låntagare med en anställning dras avgifterna direkt från lönen genom skattesystemet.

I samband med att undervisningsavgifterna höjs vid högskolor och universitet hösten 2012 kommer reglerna för framför allt lån och återbetalning att förändras något, bl.a. höjs inkomstgränsen för återbetalning till 21 000 GBP per år.

Ränta

Räntan är subventionerad men kopplad till ett index där den genomsnittliga utlåningsräntan hos ett antal banker räknas fram. Räntan tillåts aldrig överstiga konsumentprisindex.

Ränta läggs till skulden även under studietiden.

Trygghetsregler

Lån som p.g.a. låga inkomster inte har betalats tillbaka på 25 år kan skrivas av. Likaså skrivs lånet av om låntagaren dör eller blir permanent oförmögen att arbeta p.g.a. sjukdom eller handikapp.

Låntagare som inte betalar

Låntagare som inte betalar på sitt lån får straffavgifter och debiteras efter en viss tid hela skulden.

Låntagare som flyttar utomlands utan att lämna korrekt adress och/eller som inte betalar enligt plan får straffavgifter och måste betala kostnaderna för att leta reda på den korrekta adressen. Den som inte lämnar fullständig information tvingas att betala en avgift som baseras på en inkomst som motsvarar den dubbla engelska medelinkomsten. I sista hand debiteras hela studieskulden vid ett tillfälle.

Administration

The Student Loans Company (SLC) hanterar tilldelning och återbetalningen av lån. Den återbetalning som sker direkt genom låneinbetalningar sker genom ett samarbete mellan SLC och skattemyndigheten. SLC har 1 800 anställda och har en budget på ca 100 miljoner GBP.

Antal studiestödstagare och antal personer med ett studielån

Läsåret 2009/10 behandlade SLC ca 900 000 bidragsansökningar (UK). Efter genomförd behovsprövning var det dock bara ungefär hälften som beviljades bidrag. Samma läsår betalade man ut lån till ca 800 000 personer.

Antalet låntagare (det inkomstbaserade lånet, fr.o.m. 1998) uppgår till ca 2,5 miljoner. Deras utestående fordran uppgår till ca 20 miljarder GBP. I genomsnitt betalar en återbetalningsskyldig låntagare in ca 400 GBP under sitt första betalningsår och ca 1 000 GBP under sitt femte betalningsår.

Genomsnittlig skuld för nya återbetalningsskyldiga låntagare 2011 var ca 17 000 GBP. Den genomsnittliga skuldsättningen har ökat de senaste åren.

Tyskland

Typer av studiestöd

Det statliga tyska studiestödet ("Bundesausbildungsförderungsgesetz", i dagligt tal benämnt BAföG) är ett direkt stöd som består av bidrag och lån. Utöver BAföG finns det även andra typer av studiestödsliknande arrangemang. Det finns vissa bidrag och lån på delstatsnivå och även indirekt stöd i form av rabatter på resor och billiga måltider i särskilda studentmatsalar. Dessutom kan familjer med barn som studerar få skattelättnader. Denna sammanställning omfattar dock enbart BAföG – här benämnt studiestöd.

I princip tas inga undervisningsavgifter ut i Tyskland. På delstatsnivå kan det trots det finnas avgifter på upp till ca 1 000 EUR per läsår.

Utbildningar

Studiestöd (BAföG) ges vid studier från motsvarande gymnasial nivå. Studiestödet ges både för teoretiska och yrkesinriktade studier och ges bl.a. vid studier på s.k. "allgemein- und berufsbildenden Schulen", "fachschulen" och vid studier på högskolor och universitet. Studiestöd ges både vid studier på offentliga skolor och vid studier på likvärdiga privata skolor.

Studiestödet ges inte för fortbildning inom ett visst yrke ("Betriebliche Ausbildung") t.ex. inom hantverksområdet.

Bidrag och lån

Studiestödet ges helt som bidrag till studerande på motsvarande gymnasial nivå. Till studerande på eftergymnasial nivå beviljas studiestödet med hälften bidrag och hälften lån. Stödet är behovsprövat gentemot inkomster och förmögenhet (se nedan).

Storleken på bidraget och lånet beror på:

- Vilken typ av utbildning den studerande läser.
- Om den studerande bor hemma hos sina föräldrar eller har eget boende.

Studerande på gymnasial nivå kan få högst 538 EUR i månaden och studerande på högskolenivå kan få högst 670 EUR i månaden. Detta förutsätter att de studerande har eget boende, annars varierar beloppen mellan 216 och 422 EUR.

För den som har barn upp till och med tio år tillkommer 113 EUR per månad för det första barnet och därefter 85 EUR per barn.

Tillägg till grundbeloppen kan ges vid vissa utlandsstudier (se nedan).

I Tyskland finns även vissa kompletterande lånesystem som gör det möjligt för studerande att ta lån utan behovsprövning, "bildungskredit" respektive "studienkredit".

Studieaktivitet och studieprestation

Studiestödet lämnas till studerande på heltid. Normalt krävs inte att de studerande visar någon studieprestation så länge de är inskrivna på utbildningen. Vid högskolor krävs ingen redovisning av prestationer de två första studieåren, men en avstämning görs efter den fjärde terminens studier. Då måste den studerande kunna redovisa tillräcklig studieframgång.

Tid med studiestöd

Studiestöd ges normalt för en utbildning och så länge som utbildningen pågår (enligt utbildningsplanen). Tiden kan förlängas med upp till 12 månader i särskilda fall, t.ex. om den studerande fått barn under studietiden.

Studiernas omfattning

Studierna måste bedrivas på heltid för att studiestöd ska beviljas.

Behovsprövning

Den studerandes egen inkomst och eventuella förmögenhet beaktas alltid och kan leda till reducerat stöd. Även makes/makas eller partners inkomster medräknas i inkomstunderlaget.

För de flesta studerande med studiestöd medräknas även föräldrarnas inkomster i inkomstunderlaget. Föräldrarnas inkomster medräknas dock inte om den studerande exempelvis är minst 29 år vid utbildningens början eller om han eller hon har varit förvärvsaktiv i minst fem år.

För den studerande är det inkomsten under studietiden som räknas, för make/maka och föräldrar används inkomstunderlaget vid den senaste taxeringen. Om inkomsterna är lägre under studieåret kan dessa lägre inkomster beaktas istället.

För den studerande själv är inkomstgränsen, som motsvarar det svenska fribeloppet, 255 EUR per månad. Antalet månader med studiestöd har betydelse och årsinkomsten kan vara högre för den som inte har studiestöd årets alla månader.

Föräldrarnas eller makes/makas inkomster påverkar inte studiestödet om de tillsammans är lägre än 1 605 EUR i månaden. Var för sig är inkomstgränsen för dessa 1 070 EUR per månad. Vid beräkningen av inkomsten får ett antal avdrag göras för bl.a. socialförsäkringskostnader och utsläppsrätter. Om föräldrarna har flera barn höjs föräldrarnas fribeloppsgräns ytterligare.

Egen förmögenhet över 5 200 EUR påverkar studiestödet. Föräldrar och partners förmögenheter påverkar dock inte studiestödet annat än genom de eventuella kapitalinkomster de ger upphov till.

Alder

För att få studiestöd får den studerande vara högst 30 år när studierna påbörjas (högst 35 år om det gäller en masterutbildning).

Studier utomlands

Studiestöd beviljas för studier inom EU. För andra studier beviljas studiestöd om det rör sig om utbytesstudier eller om utbildningen kan tillgodoräknas i den tyska utbildningen.

Den som studerar utomlands kan få vissa tillägg:

- Högst 4 600 EUR per år för undervisningsavgifter.
- Högst 250 EUR för resor inom Europa och högst 500 EUR för resor utom Europa.
- Vid studier i utomeuropeiska länder med höga levnadsomkostnader.

Återbetalningstid för lån

Återbetalningen påbörjas fem år efter avslutade studier. Återbetalningstiden är maximalt 20 år. Det lägsta återbetalningsbeloppet är 105 euro per månad.

Återbetalning sker av högst 10 000 EUR. Eventuellt resterande skuld skrivs av.

För de kompletterande lånetyper som nämndens ovan gäller andra återbetalningsvillkor.

Ränta

Lånet är räntefritt under hela återbetalningstiden.

Trygghetsregler

Om låntagaren har en inkomst som är lägre än 1 070 EUR per månad kan återbetalningstiden förlängas. Denna inkomstgräns är högre för låntagare som har barn eller en make/maka med låg inkomst.

Administration

BAföG administreras genom olika administrativa enheter i de olika delstaterna. I vissa fall sker administrationen av studiestödet samlat för hela delstaten, i andra fall administreras studiestödet på varje enskild skola.

Lånen hanteras centralt av Bundesverwaltungsamt (The Federal Office of Administration).

Antal studiestödstagare och antal personer med ett studielån

Under 2010 beviljades studiestöd till ca 916 000 personer. Totalt betalades det ut 2,9 miljarder EUR.